

Прокопів Л.Я.

*кандидат психологічних наук,
викладач психолого-педагогічних дисциплін,
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради*

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей світу та ґрунтується на тому, що всі діти – цінні й активні члени суспільства. Тому організація освітнього простору повинна будуватися на таких складових інклюзивного навчання, як інклюзивна культура, інклюзивна політика та інклюзивна практика. Впровадження реформи Нової української школи також передбачає пошук ефективних шляхів і форм організації інклюзивної освіти.

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. У праці «Індекс інклюзії» автор Тоні Бут доводить, що створюючи спеціальні сервіси для дітей з особливими потребами, ми не зможемо забезпечити сталий розвиток закладу освіти. Потрібне вміння бачити бар'єри, які існують в середовищі і заважають кожному учаснику освітнього процесу брати активну участь у ньому [3, с. 2].

З впровадженням Концепції Нової української школи ми поступово переходимо від медичної моделі розуміння особливостей проблем розвитку дитини до соціальної. Одним з важливих елементів інклюзивного середовища є архітектурна доступність навчальних приміщень. Поняття універсального дизайну є досить новим в нашому розумінні підходів облаштування освітнього середовища, та й взагалі місць загального користування, хоча в розвинених країнах вже останні 30 років такий дизайн є основною вимогою будівельних норм.

В Україні нараховується майже три мільйони осіб з особливими потребами. Нажаль, для більшості із них навколишнє середовище усе життя лишається ворожим і недоступним. Універсальний дизайн важливий не тільки для осіб з інвалідністю, але й для більшості осіб

нашого суспільства. Не варто забувати, що на певних етапах життя кожен з нас може стати причетним до цієї категорії людей [2].

Універсальний дизайн – це дизайн предметів та середовища, який підходить всім незалежно від віку, стану здоров'я та соціального статусу. Він спрямований на усунення бар'єрів, тому дає можливість кожному брати участь у повсякденній діяльності. Лідерство серед найбільш інклюзивних міст Європи належить, зокрема, Лондону, Роттердаму, Берліну [4, с. 106].

Автором концепції універсального дизайну є американський архітектор та дизайнер Роналд Мейс. Він був прикутий до інвалідного візка через пережитий у дитинстві поліомієліт. Після закінчення Школи дизайну Університету Північної Кароліни Роналд Мейс став поборником створення громадських та освітніх просторів, які були б зручними у використанні, незалежно від віку, статі та стану здоров'я людини. Він був причетний до законодавчих змін у США, а у 1989 році створив Центр доступного житла (нині Центр універсального дизайну), у якому і розробив 7 основних принципів універсального дизайну [1]:

1. Рівність та доступність у використанні:

– архітектурно доступне та безпечне освітнє середовище (відсутність сходів до будівлі, вхід з розсувними або широкими дверима в приміщення, поручні різних рівнів);

– інформація в доступних для всіх форматах;

– навчальні матеріали підготовлені таким чином, що можуть бути використані учнями та вихованцями з різними функціональними порушеннями;

– титрування або переклад на жестову мову та ін.

2. Гнучкість у використанні:

– шкільний автобус з підіймачами або висувним пристроєм для заїзду;

– обладнання робочих місць (стілці та шкільні парти, які регулюються за висотою);

– ручки важільного типу на дверях;

– гнучка методика навчання, викладання та подачі матеріалу, доступні навчальні плани й програми та ін.

3. Простота та інтуїтивність у використанні:

– різні види піктограм і схематичних позначень;

- навчальні матеріали прості та чіткі у використанні незалежно від навичок та досвіду учнів, вихованців;

- проста та зрозуміла інструкція щодо користування приладами тощо.

4. Доступно викладена інформація:

- урахування різного впливу шкільного середовища на «сенсорний досвід» дитини;

- використання кольору, світла, звуків, текстури та ін.

5. Терпимість до помилок (дизайн має звести до мінімуму небезпеку для життя, можливість виникнення ризиків та негативних наслідків у разі випадкових або непередбачуваних дій користувачів):

- підсвічування сходів в місцях громадського користування (кінотеатрах);

- тактильні лінії перед небезпечними місцями;

- неслизька підлога, що мінімізує ризик посковзнутися і впасти;

- при видаленні файлу з комп'ютера програма уточнює, чи дійсно користувач хоче це зробити;

- учні, вихованці повинні мати вдосталь часу, щоб надати відповідь на питання;

- використання навчального програмного забезпечення, яке має вказівки/застереження, коли учень робить неправильний вибір.

6. Малі фізичні зусилля:

- двері, що легко відчиняються або їх відсутність;

- вмикач на висоті, зручній для кожного, у тому числі для дитини;

- лавки, дивани чи пуфи в зонах очікування та багато іншого.

7. Наявність необхідного розміру, місця простору:

- широкий ліфт, проїзди та турнікети для людини, яка пересувається в інвалідному візку;

- доступні навчальні місця для учнів, вихованців, у тому числі з прилеглим простором для асистентів вчителів;

- модульні мобільні меблі, фурнітура та обладнання, що підтримують широкий спектр навчання та навчальних методик [1].

Універсальний дизайн в освітньому середовищі – це узагальнений підхід, що забезпечує філософську основу для розробки широкого спектру навчальних продуктів та довкілля з урахуванням потреб усіх учнів та вихованців. Це стосується не тільки аспектів навчання: програми, навчального плану, оцінювання знань, викладання, шкільного

дизайну, бібліотеки, спортивних майданчиків, гуртожитків, веб-сайтів, інструкцій, але й шляхів реформування публічного управління освітою осіб з порушеннями в розвитку [4, с. 108].

Прикладом удосконалення інклюзивного середовища та гармонізації навчання дітей з особливими освітніми потребами є *ресурсна кімната* – спеціально обладнане приміщення, яке містить навчальний, соціально-побутовий, ігровий осередки та центр відпочинку. Меблі в такій кімнаті модульні, що дозволяє по-різному формувати робочі осередки – індивідуальні та групові. У ресурсних кімнатах діти можуть займатися з корекційним педагогом та дефектологом, практичним психологом та іншими фахівцями, працювати за власним адаптаційним графіком. Там діти можуть розвивати життєві навички, вчитися, відпочивати, гратися [2].

Також елементом універсального дизайну в освіті є *медіатека* – це сучасний освітній простір, обладнаний новітніми технологіями, які створюють відповідні умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Візуально кімната поділена на зони: перша зона – з медіатехнічним обладнанням – використовується для розвивальних і корекційних занять, друга – для інтерактивних ігор та творчої проектної діяльності. Є і третя зона – для релаксації, де можна провести психоемоційне розвантаження для учнів, які швидко втомлюються і яким потрібна часта зміна діяльності. У зоні релаксації проводиться пальчикова гімнастика, дихальні вправи в супроводі асистента вчителя, практичного психолога, вчителя-дефектолога. Зручні яскраві дивани, крісла, килим, проєктор, фліп-чарти (спеціальні дошки для маркерів, крейди, магнітів), багато полицок з книгами – все для того, аби дитина відпочила, розслабилася. Це так званий вільний освітній простір для розвитку кожного [4, с. 109].

Забезпечуючи дотримання принципів універсального дизайну в освітній галузі ми демонструємо розуміння того, що кожна людина навчається «по-своєму» і цінність дитини не залежить від її здібностей і досягнень. Такий підхід сприяє розвитку сильних сторін і талантів дитини, усуває бар'єри у системі освіти та системі підтримки. Цінуючи різноманіття, ми вчимося розуміти, що людські відмінності та цінності збагачують суспільство і таким чином готуємо всіх дітей до життя в інклюзивному суспільстві, якому властива толерантність.

Універсальний дизайн повинен стати невід'ємною частиною інклюзивного освітнього простору в Новій українській школі та

забезпечити основу для розробки широкого спектру навчальних продуктів та доквілля з урахуванням потреб усіх учнів.

Україна робить тільки перші кроки на шляху впровадження універсального дизайну, в тому числі і в освіті. Тільки в 2018 році в Києві була заснована перша Школа універсального дизайну, а 7 лютого 2019 року відбувся Саміт з універсального дизайну. Очевидно, щоб реалізувати засади філософії універсального дизайну в освітній галузі необхідно спрямувати зусилля влади для втілення принципів цього дизайну на всіх рівнях.

На нашу думку, реалізація на практиці принципів універсального дизайну лише покращить впровадження демократичних процесів в освіті, оскільки в основі цього дизайну повага до прав кожної людини.

Список використаних джерел:

1. Азін В.О. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник / Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. – Київ, 2013. – 128 с.
2. Архітектурна доступність шкіл: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В.; колек. авторів: Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В. – Київ: 2012. – 88 с.
3. Индекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; пер. з англ. – Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190 с.
4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник / М.А. Порошенко. – Київ: ТОВ «Агентво «Україна», – 2019. – 300 с.